

**KOLEGIATA ŚW. MIKOŁAJA
W WOLBORZU**

**PROGRAM PRAC KONSERWATORSKICH
ZABYTKÓW RUCHOMYCH**

Zlecniodawca: Parafia Rzymskokatolicka p.w. św. Mikołaja Biskupa w Wolborzu
przy pl. Jagiełły 5, 97-320 Wolbórz

Wykonawca: Michał Potz, 91-529 Łódź, ul. Rogowska 20c

Opracowanie dokumentacji: konserwator dzieł sztuki Michał Potz nr dypl. 2463/02

Data opracowania: Łódź, styczeń 2021r.

Spis treści:

1. Dane ogólne
2. Przedmiot opracowania
3. Technika wykonania oraz stan zachowania
4. Wytyczne konserwatorskie
5. Program prac konserwatorskich
6. Dokumentacja fotograficzna stanu zachowania zabytków ruchomych

1. DANE OGÓLNE

- **RODZAJ:** kolegiata św. Mikołaja w Wolborzu przy pl. Jagiełły 33
- **AUTOR:** kościół przebudowany w 1766r. przez Franciszka Placidiego
- **DATOWANIE:** pierwotnie kościół gotycki z XVw., rozbudowany w XVIw., obecna forma pochodząca z 1766r.
- **STYL:** kościół wybudowany w stylu późnobarokowym.
- **WŁAŚCICIEL/UŻYTKOWNIK:** Parafia Rzymskokatolicka p.w. św. Mikołaja Biskupa w Wolborzu przy pl. Jagiełły 5, 97-320 Wolbórz.
- **TECHNIKA:** kościół murowany z cegły, elewacje tynkowane z detalami sztukatorskimi; okna wykonane z kształtowników stalowych, stolarka drzwiowa drewniana; sklepienia we wnętrzach zdobione dekoracją sztukatorską i malowidłami; we wnętrzach zachowało się bogate wyposażenie - ołtarze, stalle, ambona, prospekt organowy, obrazy.
- **WCZEŚNIEJSZE KONSERWACJE:** kościół przeszedł wielokrotne przebudowy i remonty, których efektem jest obecny wygląd świątyni. Zabytki ruchome wielokrotnie odświeżane przez nakładanie nowych powłok malarskich na oryginalnych polichromiach oraz złoceniach.
- **RYS HISTORYCZNY:** Pierwotnie był to obiekt jednonawowy w stylu gotyckim. Po pożarze w 1549 roku, który uszkodził i osłabił mury, w latach 1549-1579 staraniem biskupa Stanisława Karnkowskiego do wysokiej nawy dodano niższe nawy boczne, otwierające się do wewnątrz szeregiem arkad, utworzonych po przebibiu ścian. Cały budynek przykryto dachówką. W kolejnych latach świątynię przedłużono od strony zachodniej i wschodniej, dodano piętro, nad przebudowaną kruchtą wzniesiono wieżę, na której zawisł dzwon. W połowie XVIII wieku przebudowę poprowadził architekt i geometra królewski Francesco Placidi. Odrestaurowany kościół w 1766 roku ponownie konsekrowano. Dziś jest to świątynia trójnawowa z prostokątnie wydłużonym prezbiterium. Nawę główną przykrywa sklepienie krzyżowo-żebrowe, a prezbiterium - kolebkowe z lunetami. Za prezbiterium znajduje się prostokątna zakrystia. Na przedłużeniu naw bocznych znajdują się kaplice oraz wąskie pomieszczenia ze schodami do oszklonych drewnianych łóż na piętrze. Od zachodu wznosi się późnobarokowa wieża z kruchtą w przyziemiu, a przy niej kaplica - od północy i przedsionek - od południa. Wewnątrz wieży zachował się gotycki szczyt dawnej fasady z arkadami i rozetami, a na strychu - pozostałości szkarp, gotyckich okien i polichromowany napis "Non nobis Domine, non nobis sed nomini Tuo da gloriam" ("Nie nam Panie, nie nam, lecz Twemu imieniu daj chwałę" [Ps 115, 1]) z XVI wieku. Wyposażenie świątyni pochodzi głównie z II. połowy XVIII wieku i utrzymane jest w stylu barokowym oraz rokokowym. Drewniane rokokowe ołtarze datowane są na koniec XVIII stulecia. W prezbiterium stoi polichromowany i złożony ołtarz z wizerunkiem Matki Boskiej Częstochowskiej Królowej Polski, pędzla artysty malarza Ludwika Jędrzejczyka, ozdobiony sztucznymi kamieniami i podtrzymywany przez figury klęczących aniołów. Obraz został zakupiony w Częstochowie w 1910 roku za ks. Bolesława Wróblewskiego. Jego zasuwami są trzy obrazy przedstawiające: Chrystusa na krzyżu (autorstwa artysty malarza Franciszka Smuglewicza), Jezusa Miłosiernego (z około 1990 roku, pędzla Pawła Mitki) i św. Mikołaja (z roku 2008, pędzla Tomasza Ostaszewskiego). Okna prezbiterium zdobią witraże: św. Rocha - po lewej i św. Mikołaja - po prawej. Po prawej, południowej, stronie prezbiterium znajduje się barokowa chrzcielnica, a na ścianie nad nią - tablica z 2010 roku upamiętniająca chrzest arcybiskupa Władysława Ziółka Metropolity Łódzkiego, który w tym właśnie kościele przyjął chrzest święty, pierwszą Komunię świętą i był bierzmowany. W ołtarzach bocznych umieszczone są wizerunki św. Rocha - po lewej i Świętej Trójcy - po prawej, namalowane przez Franciszka Smuglewicza. W ołtarzu kaplicy północnej znajduje się obraz św. Józefa z Dzieciątkiem Je-

zus na rękach z końca XVIII wieku, a po jego bokach figury: króla Dawida - z lewej, św. Kazimierza Królewicza - z prawej. W ołtarzu kaplicy południowej jest umieszczony obraz Najświętszego Serca Pana Jezusa adorowanego przez aniołów. W kaplicy w kruchcie przy wieży, która stanowi kaplicę wieczystej adoracji Chrystusa Eucharystycznego, jest usytuowany ołtarz św. Antoniego z Padwy.

DANE O DOKUMENTACJI:

- AUTOR DOKUMENTACJI OPISOWEJ I FOTOGRAFICZNEJ: dypl. konserwator zabytków mgr sztuki Michał Potz,
- DATA I MIEJSCE WYKONANIA: styczeń 2021, Łódź

2. PRZEDMIOT OPRACOWANIA

Celem niniejszego dokumentacji jest określenie stanu zachowania zabytków ruchomych znajdujących się we wnętrzu kościoła wraz z wytycznymi konserwatorskimi oraz podanie technologii i materiałów proponowanych do przeprowadzenia prac konserwatorskich.

Zakres programu prac konserwatorskich:

- Ołtarz św. Trójcy B/90/7
- Ołtarz Najświętszego Serca Jezusowego B/141/1
- Ołtarz św. Józefa B/90/3
- Rzeźba Dawida B/90/3
- Ołtarz św. Rocha B/90/5
- Ambona B/90/15
- Łoże kolatorskie
- Stalle w nawie południowej
- Stalle pod chórem B/90/16
- Prospekt organowy z drewnianą balustradą chóru organowego B/141/5
- Obraz św. Franciszka Ksawerego B/90/9
- Obraz św. Piotra w okowach B/90/11
- Obraz św. Antoniego z Dzieciątkiem B/141/8
- Obraz św. Mikołaja B/141/11
- Obraz św. Anny z małą Marią B/141/9
- Obraz św. Piotra i Pawła B/141/13
- Monstrancja z 1760r. B/90/19
- Relikwiarz św. Fortunata B/90/17
- Relikwiarz św. Urszuli z II poł. XVIIw. B/90/23
- Relikwiarz św. Urszuli z pocz. XXw. - promienisty B/141/14
- Relikwiarz św. Urszuli z pocz. XXw. Eklektyczny - krzyż B/141/20
- Kielich z ok.1630r. B/90/20
- Kielich z ok.1640r. B/90/21
- Kielich z ok.1640r. B/90/22
- Kielich z 1909r. B/141/23
- Trybularz z ok.1760r. B/90/33
- Łódka do kadzidła z ok.1760r. B/90/31
- Żyrandol na środku nawy B/141/24
- Żyrandol w prezbiterium B/141/25
- Lampka wieczna B/141/22

3. TECHNIKA WYKONANIA ORAZ STAN ZACHOWANIA

Analizę stanu zachowania zabytków sporządzono na podstawie wizji lokalnej i obserwacji in situ. W celu wykonania dokładnej analizy budowy technicznej i stanu zachowania należy przeprowadzić na etapie prac konserwatorskich badania stratygraficzne warstw malarskich i złoczeń.

Ołtarz św. Trójcy

Ołtarz usytuowany w nawie głównej, po południowej stronie przy prezbiterium.

Ołtarz ma charakter architektoniczny, przyścienny. W część centralnej obraz olejny z przedstawieniem św. Trójcy. Nad nastawą ołtarzową na belkowaniu rzeźby aniołów, w części centralnej krzyż, pod nim oko Opatrzności. Ołtarz wykonany z drewna, polichromowany, częściowo złożony (głowice pilastrów, ornamenty rokokowe, zwieńczenie z krzyżem, rama obrazu). Pierwotne polichromie leżą na zaprawie klejowo-kredowej. Powierzchnie polichromowane wtórnie przemalowane farbami olejnymi. Złocenia wykonane na czerwonym pulmencie, wtórnie przemalowane metaliczną farbą.

W obrębie ołtarza głównego zaobserwowano następujące zniszczenia:

- wszystkie powierzchnie polichromowane przemalowane farbami olejnymi, o dużym połysku, które zmieniły odbiór estetyczny ołtarza,
- przemalowania olejne spowodowały utratę precyzyjnego rysunku detali i rzeźb,
- wtórne warstwy farb uległy w wielu miejscach spękaniu, odspojeniu i złuszczeniu,
- na mense ołtarzowej zaobserwowano ubytki warstw malarskich wraz z zaprawami, aż do surowego drewna,
- spękania w miejscach łączeń poszczególnych elementów konstrukcyjnych ołtarza, spowodowane pracą drewna w różnych warunkach wilgotnościowo-temperaturowych,
- partie złożone w wielu miejscach przetarte, pokryte wtórnie warstwą metalicznej farby i grubymi warstwami lakieru,
- w obrębie obrazu olejnego lokalne spękania, odspajanie warstw malarskich, znaczne ściemnienie i żółknięcie werniksu.

Ołtarz Najświętszego Serca Jezusowego

Ołtarz usytuowany w nawie południowej, na ścianie wchodniej. Ołtarz ma charakter architektoniczny, przyścienny. W część centralnej obraz olejny Najświętszego Serca Jezusowego. Ołtarz zwieńczony belkowaniem z dwoma aniołkami, podtrzymywany przez dwie kolumny.

Ołtarz wykonany z drewna, polichromowany, częściowo złożony. Pierwotne polichromie leżą na zaprawie klejowo-kredowej. Powierzchnie polichromowane wtórnie przemalowane farbami olejnymi. Złocenia wykonane na polerowanym czerwonym pulmencie, częściowo wtórnie przemalowane lakierami.

W obrębie ołtarza zaobserwowano następujące zniszczenia:

- wszystkie powierzchnie polichromowane przemalowane farbami olejnymi, o dużym połysku, które zmieniły odbiór estetyczny ołtarza,
- przemalowania olejne spowodowały utratę precyzyjnego rysunku detali i rzeźb,
- wtórne warstwy farb uległy w wielu miejscach spękaniu, odspojeniu i złuszczeniu,
- na mense drewnianej zaobserwowano ubytki warstw malarskich wraz z zaprawami, aż do surowego drewna, spowodowane zalaniem,

- spękania w miejscach łączeń poszczególnych elementów konstrukcyjnych ołtarza, spowodowane pracą drewna w różnych warunkach wilgotnościowo-temperaturowych,
- partie złożone pokryte wtórnie lakierem,
- drobne ubytki w elementach snycerskich (ornamenty w płycinach, uszaki),
- obraz olejny w dość dobrym stanie, stwierdzono ściemnienie i żółknięcie werniksu.

Ołtarz św. Józefa

Ołtarz usytuowany w nawie północnej, na ścianie wchodniej. Ołtarz ma charakter architektoniczny, przyścienny. W część centralnej obraz olejny św. Józefa w złożonej ramie. Retabulum w bardzo prostej formie, zwieńczone wydatnym belkonaniem, a nad nim bardzo bogate, ornamentalne, złożone zwieńczenie oraz rzeźby dwóch aniołków.

Ołtarz wykonany z drewna, polichromowany, częściowo złożony. Pierwotne polichromie leżą na zaprawie klejowo-kredowej. Powierzchnie polichromowane wtórnie przemalowane farbami olejnymi. Złocenia wykonane na poler na czerwonym pulmencie, częściowo wtórnie przemalowane metaliczną farbą.

W obrębie ołtarza zaobserwowano następujące zniszczenia:

- wszystkie powierzchnie polichromowane przemalowane farbami olejnymi, o dużym połysku, które zmieniły odbiór estetyczny ołtarza,
- przemalowania olejne spowodowały utratę precyzyjnego rysunku detali i rzeźb,
- wtórne warstwy farb uległy w wielu miejscach spękaniu, odspojeniu i złuszczeniu,
- na mensie drewnianej zaobserwowano ubytki warstw malarskich wraz z zaprawami, aż do surowego drewna,
- drobne spękania w miejscach łączeń poszczególnych elementów konstrukcyjnych ołtarza, spowodowane pracą drewna w różnych warunkach wilgotnościowo-temperaturowych,
- partie złożone pokryte wtórnie złotą folią i lakierem,
- w obrębie obrazu olejnego lokalne spękania warstw malarskich, znaczne ściemnienie i żółknięcie werniksu, rama obrazu spękana i przetarta.

Rzeźba Dawida

Rzeźba usytuowana po lewej stronie przy ołtarzu św. Józefa. Rzeźba pełna, wykonana z drewna, na drewnianym postumencie. Rzeźba polichromowana i złożona.

W obrębie rzeźby zaobserwowano następujące zniszczenia:

- powierzchnie polichromowane przemalowane farbami olejnymi, o dużym połysku, w kolorystyce kremowej, jasnobrązowej.
- przemalowania olejne spowodowały utratę precyzyjnego rysunku opracowania rzeźbiarskiego,
- wtórne warstwy farb uległy w wielu miejscach spękaniu, odspojeniu i złuszczeniu,
- brakuje palca u lewej dłoni postaci
- na malowanym postumencie spękania w miejscach łączeń poszczególnych elementów konstrukcyjnych,
- partie złożone pokryte wtórnie metaliczną farbą.

Ołtarz św. Rocha

Ołtarz usytuowany w nawie głównej, po północnej stronie przy prezbiterium. Ołtarz ma charakter architektoniczny, przyścienny, w swojej formie identyczny z ołtarzem św. Trójcy. W część centralnej obraz św. Rocha. Nad nastawą ołtarzową na belkowaniu rzeźby aniołów, w części centralnej

krzyż, pod nim tablice mojżeszowe. Ołtarz wykonany z drewna, polichromowany, częściowo złocony (głowice pilastrów, ornamenty rokokowe, zwieńczenie z krzyżem, rama obrazu). Pierwotne polichromie leżą na zaprawie klejowo-kredowej. Powierzchnie polichromowane wtórnie przemalowane farbami olejnymi. Złocenia wykonane na czerwonym pulmencie, wtórnie przemalowane metaliczną farbą.

W obrębie ołtarza głównego zaobserwowano następujące zniszczenia:

- wszystkie powierzchnie polichromowane przemalowane farbami olejnymi, o dużym połysku, które zmieniły odbiór estetyczny ołtarza,
- przemalowania olejne spowodowały utratę precyzyjnego rysunku detali i rzeźb,
- wtórne warstwy farb uległy w wielu miejscach spękaniu, odspojeniu i złuszczeniu,
- na mensie ołtarzowej zaobserwowano ubytki warstw malarskich wraz z zaprawami, aż do surowego drewna,
- spękania w miejscach łączeń poszczególnych elementów konstrukcyjnych ołtarza, spowodowane pracą drewna w różnych warunkach wilgotnościowo-temperaturowych,
- partie złożone w wielu miejscach przetarte, pokryte wtórnie warstwą metalicznej farby i grubymi warstwami lakieru,
- w obrębie obrazu olejnego lokalne spękania, odspajanie warstw malarskich, znaczne ściemnienie i żółknięcie werniksu.

Ambona

Ambona usytuowana w prezbiterium, na ścianie północnej. Ambona o bogatej formie architektonicznej w postaci ozdobnego kosza na planie kwadratu, ze złożonymi ornamentami. Zwieńczenie okalane stylizowanym lambrekinem, z dekoracją ornamentalną, od spodu gloria z gołębicą.

Ambona wykonana z drewna, polichromowana, częściowo złocona. Pierwotne polichromie, leżą na białej zaprawie kredowej. Powierzchnie polichromowane wtórnie przemalowane farbami olejnymi, kremowymi i jasnoszarymi. Złocenia wykonane na poler na czerwonym pulmencie, częściowo wtórnie pokryte złotą folią.

W obrębie ambony zaobserwowano następujące zniszczenia:

- wszystkie powierzchnie polichromowane przemalowane farbami olejnymi, o dużym połysku, które zmieniły odbiór estetyczny ambony,
- przemalowania olejne spowodowały utratę precyzyjnego rysunku detali i rzeźb,
- wtórne warstwy farb uległy w wielu miejscach spękaniu, odspojeniu i złuszczeniu,
- spękania w miejscach łączeń poszczególnych elementów konstrukcyjnych ambony, spowodowane pracą drewna w różnych warunkach wilgotnościowo-temperaturowych,
- partie złożone w wielu miejscach przetarte

Łoże kolatorskie

Łoże kolatorskie usytuowane są na ścianie południowej i północnej prezbiterium. Wykonano je w formie podwieszonych, drewnianych łóż, z przeszklonymi, otwieranymi oknami, do których prowadzą boczne klatki schodowe. Konstrukcja wykonana z drewna, polichromowano i częściowo złocono.

Elementy architektoniczne przemalowane farbami olejnymi, złocenia na ornamentach przetarte. Wtórne warstwy malarskie tworzą liczną siatkę spękań, miejscowo występuję odspojenia warstw malarskich. Gruba, jednolita i połyskliwa warstwa przemalowań znacznie zaburza estetykę.

Okna w łóżach wypaczone, szprosy popękane, szyby częściowo stłuczone.

Stalle w nawie południowej

Stalle usytuowane są w nawie południowej, przy ścianie zachodniej, wykonane z drewna, w formie przyściennych siedzisk, z klęcznikami. Balustrada oraz zaplecek zdobione profilowanymi płycinami, nie stwierdzono złoceń. Obecnie stalle przemalowane szarą farbą olejną o wysokim połysku.

W obrębie stalli zaobserwowano następujące zniszczenia:

- wszystkie powierzchnie przemalowane farbami olejnymi, o dużym połysku, które zmieniły odbiór estetyczny stalli,
- znaczne przetarcia warstw malarskich na poręczy balustrad,
- spękania w miejscach łączeń poszczególnych elementów konstrukcyjnych stalli, spowodowane pracą drewna w różnych warunkach wilgotnościowo-temperaturowych,

Stalle pod chórem

Stalle (2 szt.) usytuowane są pod chórem, wykonane z drewna iglastego, w formie przyściennych siedzisk, z klęcznikami, w pierwszym rzędzie przed balustradą dodatkowe siedziska. Balustrada i zaplecek zdobione profilowanymi płycinami, zaplecek zwieńczony profilowaną listwą, częściowo złoconą.

Stalle wtórnie przemalowane w kolorze jasnozielonym.

W obrębie stalli zaobserwowano następujące zniszczenia:

- wszystkie powierzchnie przemalowane farbami olejnymi, o dużym połysku, które zmieniły odbiór estetyczny stalli,
- znaczne ubytki warstw zaprawy i warstw malarskich na poręczy balustrad,
- warstwy farb uległy w wielu miejscach spękaniu, odspojeniu i złuszczeniu,
- spękania w miejscach łączeń poszczególnych elementów konstrukcyjnych stalli, spowodowane pracą drewna w różnych warunkach wilgotnościowo-temperaturowych,

Prospekt organowy z drewnianą balustradą chóru organowego

Prospekt organowy w formie szafy, zwieńczonej wydatnym gzymsem, z półkolumnami oraz złoconymi ornamentami. Szafa organowa w konstrukcji drewnianej, pierwotnie polichromowana w kolorze ciemnobrązowym na białej zaprawie. Obecnie po prowadzonych niedawno pracach pokryta mazerunkami olejnymi. Ornamenty organów pierwotnie złożone folią złotą na poler, obecnie płatkami złota na mikstion. Stan zachowania organów bardzo dobry, nie stwierdzono żadnych większych zniszczeń, poza drobnymi uszkodzeniami mechanicznymi i przetarciami.

Balustrada chóru drewniana, malowana jednolicie w kolorze chłodnego brązu, na białej zaprawie, obecnie przemalowana.

Obraz św. Franciszka Ksawerego

Obraz w złożonej ramie, zakończonej półkoliście. Został wykonany w technice olejnej na płótnie lnianym. Lico malowidła jest zabrudzone, zakurzone i miejscowo widoczny jest poślizg i pociemniały werniks, dodatkowo zmatowiały. Na obrazie miejscowo występują zniekształcenia płótna w postaci wybrzuszeń spowodowanych zmianą wilgotnością we wnętrzu kościoła. W obrębie warstwy malarskiej i zaprawy widoczna siatka spękań.

Obraz św. Piotra w Okowach

Obraz w złożonej ramie, w formie stojącego prostokąta. Został wykonany w technice olejnej na płótnie lnianym. Lico malowidła jest zabrudzone, zakurzone i miejscowo widoczny jest poślizg i pociemniały werniks, dodatkowo zmatowiały. Na obrazie miejscowo występują zniekształcenia płótna w postaci wybrzuszeń spowodowanych zmianą wilgotnością we wnętrzu kościoła. W obrębie warstwy malarskiej i zaprawy widoczna siatka spękań.

Obraz św. Antoniego z Dzieciątkiem

Obraz w formie stojącego prostokąta, zwieńczonego półkoliście, rama częściowo złożona. Został wykonany w technice olejnej na płótnie lnianym. Lico malowidła jest zabrudzone, zakurzone i miejscowo widoczny jest poślizg i pociemniały werniks, dodatkowo zmatowiony. Na obrazie miejscowo występują zniekształcenia płótna w postaci wybrzuszeń spowodowanych zmianą wilgotnością we wnętrzu kościoła. W obrębie warstwy malarskiej i zaprawy widoczna siatka spękań.

Obraz św. Mikołaja

Obraz w formie stojącego prostokąta, w złożonej ramie. Został wykonany w technice olejnej na płótnie lnianym. Lico malowidła jest zabrudzone, zakurzone i miejscowo widoczny jest poślizg i pociemniały werniks, dodatkowo zmatowiony. Na obrazie miejscowo występują zniekształcenia płótna w postaci wybrzuszeń spowodowanych zmianą wilgotnością we wnętrzu kościoła. W obrębie warstwy malarskiej i zaprawy widoczna siatka spękań.

Obraz św. Anny z małą Marią

Obraz w formie stojącego prostokąta, zwieńczonego półkoliście, rama częściowo złożona. Został wykonany w technice olejnej na płótnie lnianym. Lico malowidła jest zabrudzone, zakurzone i miejscowo widoczny jest poślizg i pociemniały werniks, dodatkowo zmatowiony. Na obrazie miejscowo występują zniekształcenia płótna w postaci wybrzuszeń spowodowanych zmianą wilgotnością we wnętrzu kościoła. W obrębie warstwy malarskiej i zaprawy widoczna siatka spękań.

Obraz św. Piotra i Pawła

Obraz w formie stojącego prostokąta, w ramie. Został wykonany w technice olejnej na płótnie lnianym. Lico malowidła jest zabrudzone, zakurzone i miejscowo widoczny jest poślizg i pociemniały werniks, dodatkowo zmatowiony. Na obrazie miejscowo występują zniekształcenia płótna w postaci wybrzuszeń spowodowanych zmianą wilgotnością we wnętrzu kościoła. W obrębie warstwy malarskiej i zaprawy widoczna siatka spękań.

Monstrancja z 1760r., relikwiarz św. Fortunata, relikwiarz św. Urszuli z II poł. XVIIw., relikwiarz św. Urszuli z pocz. XXw. - promienisty, relikwiarz św. Urszuli z pocz. XXw. - eklektyczny, Kielich z ok.1630r. i kielich z ok.1640r., kielich z ok.1640r., kielich z 1909r., trybularz z ok.1760r., łódka do kadzidła z ok.1760r.

Zabytkowe elementy metaloplastyki zachowały się w dobrym stanie, wymagają jedynie oczyszczenia i zabezpieczenia.

Żyrandol na środku nawy, żyrandol w prezbiterium, lampka wieczna

Powierzchnia żyrandoli silnie zabrudzona, a elementy metalowe zmatowione i zaśniedziałe.

4. WYTYCZNE KONSERWATORSKIE

Ze względu na zły stan zachowania zabytków ruchomych w kościele, a także zmianę ich pierwotnego wyglądu przez nadanie nowej kolorystyki, odmiennej od oryginalnych założeń estetycznych, konieczne jest przeprowadzenie prac konserwatorskich i restauratorskich. Prace konserwatorskie będą miały na celu: usunięcie wtórnych nawarstwień, zabezpieczenie oryginalnych i historycznych elementów oraz wykonanie nowych działań estetyzujących.

W trakcie prowadzonych prac należy przyjąć zasadę minimalnej, niezbędnej ingerencji w materię i strukturę zabytku w związku z czym zastosowane technologie konserwatorskie powinny być dostosowane do tego podstawowego założenia.

Proponuje się następujące wytyczne konserwatorskie:

1. Wykonanie prac konserwatorskich ołtarza św. Trójcy z obrazem św. Trójcy.
2. Wykonanie prac konserwatorskich ołtarza Najświętszego Serca Jezusowego z obrazem.
3. Wykonanie prac konserwatorskich ołtarza św. Józefa z obrazem.
4. Wykonanie prac konserwatorskich rzeźby Dawida i rzeźby św. Kazimierza Królewicza.
5. Wykonanie prac konserwatorskich ołtarza św. Rocha wraz z obrazem.
6. Wykonanie prac konserwatorskich ambony.
7. Wykonanie prac konserwatorskich łoży kolatorskich z wymianą szklenia.
8. Wykonanie prac konserwatorskich konfesjonałów.
9. Wykonanie prac konserwatorskich stalli w nawie południowej i stalli pod chórem.
10. Wykonanie prac konserwatorskich prospektu organowego.
11. Wykonanie konserwacji obrazów sztalugowych.
12. Oczyszczenie i zabezpieczenie monstrancji, kielichów, trybularza, łódki do kadzidła oraz relikwiarzy.
13. Oczyszczenie i zabezpieczenie żyrandoli, lampki wiecznej i kinkietów.
14. Z uwagi na wysoką wartość historyczną, wszelkie prace konserwatorskie należy powierzyć firmie legitymującej się wieloletnim doświadczeniem w restauracji podobnych obiektów, dysponującej zawodowym personelem ze stosownym wykształceniem wyższym konserwatorskim i wymaganymi uprawnieniami.

5. PROGRAM PRAC KONSERWATORSKICH

Ołtarz św. Trójcy

- Wykonanie szczegółowej dokumentacji fotograficzno – opisowej przed konserwacją
- Wstępne odkurzenie wszystkich elementów ołtarza z brudu i kurzu.
- Demontaż elementów przeznaczonych do konserwacji w pracowni, przygotowanie do transportu i przewiezienie do pracowni.
- Podklejenie odspojień i łusek oryginalnej zaprawy, konsolidacja słabych partii zaprawy poprzedzona próbami znalezienia odpowiedniej emulsji akrylowej np. Primale: AC 33, AC 35, WS 24, 411, Mowilith, Winacet DR 50, Polialkohol i inne (dotyczy oryginalnych partii złożonych i polichromowanych).
- Usunięcie przemałowań i wtórnych zapraw z ołtarza oraz nieszlachetnych folii pozłotniczych i lakierów z aplikacji snycerskich i rzeźb. Możliwość zastosowania:

- środków chemicznych: (Dynamit, Remosol AM, Scansol, Abbeizer, Grintone oraz różne mieszaniny rozpuszczalników i żeli). Usuwanie środków chemicznych za pomocą acetonu.
- Metody mechanicznej (za pomocą skalpela – dotyczy głównie wtórnych zapraw) Wybór metody zależy od wyników przeprowadzonych prób.
- Przeprowadzenie oczyszczania oryginalnych złocień z zabrudzeń i ze zmatowień
  - metodą chemiczną (Canpac w olejku terpentynowym, emulsja cytrynianu w olejku terpentynowym, aceton, różne żele rozpuszczalnikowe, inne metody chemiczne)
  - metodą mechaniczną za pomocą różnego rodzaju gumek i materiałów do czyszczenia złocień.
- Usunięcie zabrudzeń powierzchniowych z oryginalnych partii polichromii. Możliwość zastosowania środków powierzchniowo czynnych (Canpac, cytrynian amonu w odczynach: obojętnym, zasadowym lub kwaśnym, inne detergenty) oraz różnych mieszanin rozpuszczalników.
- Przeprowadzenie dezynsekcji preparatem PER-XIL 10 metodą natrysku, iniekcji i pędzlowania elementów konstrukcji ołtarza, w których stwierdzono aktywne żerowiska owadów, a także od odwrocia.
- Wykonanie impregnacji strukturalnej drewna zniszczonego przez owady. Wybór metody w zależności od stopnia zniszczenia, wielkości i umiejscowienia elementu.
  - impregnacja przez iniekcje i pędzlowanie tylnej strony konstrukcji ołtarza roztworem żywicy Paraloid B-72
- Oczyszczenie impregnowanych elementów z zacieków impregnatu (toluen, aceton).
- Rekonstrukcja fragmentów konstrukcyjnych ołtarza, których brak lub których destrukcja została daleko posunięta, przy zastosowaniu metody flekowania nowym, odpowiednio zabezpieczonym drewnem (PER-XIL 10).
- Wypełnienie spękań szczelin i drobnych ubytków drewna przy zastosowaniu mas polioctanowo – trocinowych, żywiczno – trocinowych i akrylowo – trocinowych, a także żywicy Araldit (Bresciani) w zależności od wymaganej wytrzymałości spoiny i rodzaju brakującego fragmentu.
- Rekonstrukcja brakujących fragmentów form rzeźbiarskich za pomocą kitu Araldit (Bresciani).
- Wykonanie rekonstrukcji większych form rzeźbiarskich na podstawie zachowanych oryginałów, metodą snycerską, z dobrze wysezonowanego drewna lipowego (zabezpieczonego preparatem PER-XIL 10).
- Wykonanie rekonstrukcji ubytków brakujących partii zapraw (zaprawa kredowo – klejowa na bazie kleju króliczego: Kremer – Pigmente i kredy szampańskiej).
- Opracowanie zrekonstruowanych zapraw i kitów.
- Rekonstrukcja złocień przy pomocy płatków o odpowiednio dobranym kolorze (złoto płatkowe 23 i $\frac{3}{4}$ K oraz złoto płatkowe i proszkowe).
- W partiach lepiej zachowanych złocień wykonanie rekonstrukcji za pomocą punktowań złotem w proszku, dobranym kolorystycznie do oryginału (zastosowanie metody kreski lub kropki w zależności od rodzaju opracowywanej formy plastycznej).
- Rekonstrukcja malarska rozległych ubytków polichromii ołtarza i rzeźb wodną farbą Classidur w kolorze zgodnym z oryginałem na podstawie wykonanych odkrywek.
- Zabezpieczenie werniksem końcowym (satynowym) polichromowanych części ołtarza (werniksy akrylowe, np. Talens, Schmincke).
- Wykonanie dokumentacji konserwatorskiej końcowej.

Obraz św. Trójcy

- Oczyszczenie z warstw kurzu i luźnych nawarstwień całej powierzchni obrazu.
- Demontaż poszczególnych części – ramki z listewek, płótna z krosna.
- Rozprasowanie krawędzi obrazu na stole niskociśnieniowym.
- Wykonanie dublażu na nowe płótno lniane na spoiwie typu Beva (w folii) na stole niskociśnieniowym.
- Usunięcie pociemniałych werniksów, szelaków i retuszy metodą chemiczną środkami dobranymi po wykonaniu prób konserwatorskich (mieszaniny, terpentyna, benzyna lakowa, alkohol etylowy oraz środki powierzchniowo czynne itp.).
- Uzupełnienie ubytków w gruncie kitem akrylowym i opracowanie ich powierzchni zgodnie z fakturą otoczenia, z dodatkiem pigmentów dla zabarwienia go na kolor zbliżony do koloru pierwotnego podkładu.
- Napięcie obrazu na nowe krosno drewniane z klinami.
- Nałożenie na lico werniksu pośredniego damarowego, błyszczącego.
- Uzupełnienie ubytków warstwy malarskiej skalając farbami olejnymi (firmy Winsor & Newton i Talens) odsączonymi na bibułce japońskiej z werniksem akrylowym jako spoiwo.
- Nałożenie werniksu końcowego

Ołtarz Najświętszego Serca Jezusowego

- Wykonanie szczegółowej dokumentacji fotograficznej – opisowej przed konserwacją
- Wstępne odkurzenie wszystkich elementów ołtarza z brudu i kurzu.
- Demontaż elementów przeznaczonych do konserwacji w pracowni, przygotowanie do transportu i przewiezienie do pracowni.
- Podklejenie odspojeń i łusek oryginalnej zaprawy, konsolidacja słabych partii zaprawy poprzedzona próbami znalezienia odpowiedniej emulsji akrylowej np. Primale: AC 33, AC 35, WS 24, 411, Mowilith, Winacet DR 50, Polialkohol i inne (dotyczy oryginalnych partii złożonych i polichromowanych).
- Usunięcie przemalowań i wtórnych zapraw z ołtarza oraz nieszlachetnych folii pozłotniczych i lakierów z aplikacji snycerskich i rzeźb. Możliwość zastosowania:
  - środków chemicznych: (Dynamit, Remosol AM, Scansol, Abbeizer, Grintone oraz różne mieszaniny rozpuszczalników i żeli). Usuwanie środków chemicznych za pomocą acetonu.
  - Metody mechanicznej (za pomocą skalpela – dotyczy głównie wtórnych zapraw) Wybór metody zależy od wyników przeprowadzonych prób.
- Przeprowadzenie oczyszczania oryginalnych złocień z zabrudzeń i ze zmatowień
  - metodą chemiczną (Canpac w olejku terpentynowym, emulsja cytrynianu w olejku terpentynowym, aceton, różne żele rozpuszczalnikowe, inne metody chemiczne)
  - metodą mechaniczną za pomocą różnego rodzaju gumek i matryliów do czyszczenia złocień.
- Usunięcie zabrudzeń powierzchniowych z oryginalnych partii polichromii. Możliwość zastosowania środków powierzchniowo czynnych (Canpac, cytrynian amonu w odczynach: obojętnym, zasadowym lub kwaśnym, inne detergenty) oraz różnych mieszanin rozpuszczalników.

- Przeprowadzenie dezynsekcji preparatem PER-XIL 10 metodą natrysku, iniekcji i pędzlowania elementów konstrukcji ołtarza, w których stwierdzono aktywne żerowiska owadów, a także od odwrocia.
- Wykonanie impregnacji strukturalnej drewna zniszczonego przez owady. Wybór metody w zależności od stopnia zniszczenia, wielkości i umiejscowienia elementu.
  - impregnacja przez iniekcje i pędzlowanie tylnej strony konstrukcji ołtarza roztworem żywicy Paraloid B-72
- Oczyszczenie impregnowanych elementów z zacieków impregnatu (toluen, aceton).
- Rekonstrukcja fragmentów konstrukcyjnych ołtarza, których brak lub których destrukcja została daleko posunięta, przy zastosowaniu metody flekowania nowym, odpowiednio zabezpieczonym drewnem (PER-XIL 10).
- Wypełnienie spękań szczelin i drobnych ubytków drewna przy zastosowaniu mas polioctanowo – trocinowych, żywiczno – trocinowych i akrylowo – trocinowych, a także żywicy Araldit (Bresciani) w zależności od wymaganej wytrzymałości spoiny i rodzaju brakującego fragmentu.
- Rekonstrukcja brakujących fragmentów form rzeźbiarskich za pomocą kitu Araldit (Bresciani).
- Wykonanie rekonstrukcji większych form rzeźbiarskich na podstawie zachowanych oryginałów, metodą snycerską, z dobrze wysezonowanego drewna lipowego (zabezpieczonego preparatem PER-XIL 10).
- Wykonanie rekonstrukcji ubytków brakujących partii zapraw (zaprawa kredowo – klejowa na bazie kleju króliczego: Kremer – Pigmente i kredy szampańskiej).
- Opracowanie zrekonstruowanych zapraw i kitów.
- Rekonstrukcja złocen przy pomocy płatków o odpowiednio dobranym kolorze (złoto płatkowe 23 i $\frac{3}{4}$ K oraz złoto płatkowe i proszkowe).
- W partiach lepiej zachowanych złocen wykonanie rekonstrukcji za pomocą punktowań złotem w proszku, dobranym kolorystycznie do oryginału (zastosowanie metody kreski lub kropki w zależności od rodzaju opracowywanej formy plastycznej).
- Rekonstrukcja malarska rozległych ubytków polichromii ołtarza i rzeźb wodną farbą Classidur w kolorze zgodnym z oryginałem na podstawie wykonanych odkrywek.
- Zabezpieczenie werniksem końcowym (satynowym) polichromowanych części ołtarza (werniksy akrylowe, np. Talens, Schmincke).
- Wykonanie dokumentacji konserwatorskiej końcowej.

Obraz Najświętszego Serca Jezusowego

- Oczyszczenie z warstw kurzu i luźnych nawarstwień całej powierzchni obrazu.
- Demontaż poszczególnych części – ramki z listewek, płótna z krosna.
- Rozprasowanie krawędzi obrazu na stole niskociśnieniowym.
- Wykonanie dublażu na nowe płótno lniane na spoiwie typu Beva (w folii) na stole niskociśnieniowym.
- Usunięcie pociemniałych werniksów, szelaków i retuszy metodą chemiczną środkami dobranymi po wykonaniu prób konserwatorskich (mieszaniny, terpentyna, benzyna lądowa, alkohol etylowy oraz środki powierzchniowo czynne itp.).
- Uzupełnienie ubytków w gruncie kitem akrylowym i opracowanie ich powierzchni zgodnie z fakturą otoczenia, z dodatkiem pigmentów dla zabarwienia go na kolor zbliżony do koloru pierwotnego podkładu.
- Napięcie obrazu na nowe krosno drewniane z klinami.

- Nałożenie na lico werniksu pośredniego damarowego, błyszczącego.
- Uzupełnienie ubytków warstwy malarskiej scalając farbami olejnymi (firmy Winsor & Newton i Talens) odsączonymi na bibułce japońskiej z werniksem akrylowym jako spoiwo.
- Nałożenie werniksu końcowego

Ołtarz św. Józefa

- Wykonanie szczegółowej dokumentacji fotograficzno – opisowej przed konserwacją
- Wstępne odkurzenie wszystkich elementów ołtarza z brudu i kurzu.
- Demontaż elementów przeznaczonych do konserwacji w pracowni, przygotowanie do transportu i przewiezienie do pracowni.
- Podklejenie odspojen i łusek oryginalnej zaprawy, konsolidacja słabych partii zaprawy poprzedzona próbami znalezienia odpowiedniej emulsji akrylowej np. Primale: AC 33, AC 35, WS 24, 411, Mowilith, Winacet DR 50, Polialkohol i inne (dotyczy oryginalnych partii złożonych i polichromowanych).
- Usunięcie przemalowań i wtórnych zapraw z ołtarza oraz nieszlachetnych folii pozłotniczych i lakierów z aplikacji snycerskich i rzeźb. Możliwość zastosowania:
  - środków chemicznych: (Dynamit, Remosol AM, Scansol, Abbeizer, Grintone oraz różne mieszaniny rozpuszczalników i żeli). Usuwanie środków chemicznych za pomocą acetonu.
  - Metody mechanicznej (za pomocą skalpela – dotyczy głównie wtórnych zapraw) Wybór metody zależy od wyników przeprowadzonych prób.
- Przeprowadzenie oczyszczania oryginalnych złoczeń z zabrudzeń i ze zmatowień
  - metodą chemiczną (Canpac w olejku terpentynowym, emulsja cytrynianu w olejku terpentynowym, aceton, różne żele rozpuszczalnikowe, inne metody chemiczne)
  - metodą mechaniczną za pomocą różnego rodzaju gumek i materiałów do czyszczenia złoczeń.
- Usunięcie zabrudzeń powierzchniowych z oryginalnych partii polichromii. Możliwość zastosowania środków powierzchniowo czynnych (Canpac, cytrynian amonu w odczynach: obojętnym, zasadowym lub kwaśnym, inne detergenty) oraz różnych mieszanin rozpuszczalników.
- Przeprowadzenie dezynsekcji preparatem PER-XIL 10 metodą natrysku, iniekcji i pędzlowania elementów konstrukcji ołtarza, w których stwierdzono aktywne żerowiska owadów, a także od odwrocia.
- Wykonanie impregnacji strukturalnej drewna zniszczonego przez owady. Wybór metody w zależności od stopnia zniszczenia, wielkości i umiejscowienia elementu.
  - impregnacja przez iniekcje i pędzlowanie tylnej strony konstrukcji ołtarza roztworem żywicy Paraloid B-72
- Oczyszczenie impregnowanych elementów z zacieków impregnatu (toluen, aceton).
- Rekonstrukcja fragmentów konstrukcyjnych ołtarza, których brak lub których destrukcja została daleko posunięta, przy zastosowaniu metody flekowania nowym, odpowiednio zabezpieczonym drewnem (PER-XIL 10).
- Wypełnienie spękań szczelin i drobnych ubytków drewna przy zastosowaniu mas polioctanowo – trocinowych, żywiczno – trocinowych i akrylowo – trocinowych, a także żywicy Araldit (Bresciani) w zależności od wymaganej wytrzymałości spoiny i rodzaju brakującego fragmentu.

- Rekonstrukcja brakujących fragmentów form rzeźbiarskich za pomocą kitu Araldit (Bresciani).
- Wykonanie rekonstrukcji większych form rzeźbiarskich na podstawie zachowanych oryginałów, metodą snycerską, z dobrze wysezonowanego drewna lipowego (zabezpieczonego preparatem PER-XIL 10).
- Wykonanie rekonstrukcji ubytków brakujących partii zapraw (zaprawa kredowo – klejowa na bazie kleju króliczego: Kremer – Pigmente i kredy szampańskiej).
- Opracowanie zrekonstruowanych zapraw i kitów.
- Rekonstrukcja złocen przy pomocy płatków o odpowiednio dobranym kolorze (złoto płatkowe 23 i 3/4 K oraz złoto płatkowe i proszkowe).
- W partiach lepiej zachowanych złocen wykonanie rekonstrukcji za pomocą punktowań złotem w proszku, dobranym kolorystycznie do oryginału (zastosowanie metody kreski lub kropki w zależności od rodzaju opracowywanej formy plastycznej).
- Rekonstrukcja malarska rozległych ubytków polichromii ołtarza i rzeźb wodną farbą Classidur w kolorze zgodnym z oryginałem na podstawie wykonanych odkrywek.
- Zabezpieczenie werniksem końcowym (satynowym) polichromowanych części ołtarza (werniksy akrylowe, np. Talens, Schmincke).
- Wykonanie dokumentacji konserwatorskiej końcowej.

Obraz św. Józefa

- Oczyszczenie z warstw kurzu i luźnych nawarstwień całej powierzchni obrazu.
- Demontaż poszczególnych części – ramki z listewek, płótna z krosna.
- Rozprasowanie krawędzi obrazu na stole niskociśnieniowym.
- Wykonanie dublażu na nowe płótno lniane na spoiwie typu Beva (w folii) na stole niskociśnieniowym.
- Usunięcie pociemniałych werniksów, szelaków i retuszy metodą chemiczną środkami dobranymi po wykonaniu prób konserwatorskich (mieszaniny, terpentyna, benzyna lakowa, alkohol etylowy oraz środki powierzchniowo czynne itp.).
- Uzupełnienie ubytków w gruncie kitem akrylowym i opracowanie ich powierzchni zgodnie z fakturą otoczenia, z dodatkiem pigmentów dla zabarwienia go na kolor zbliżony do koloru pierwotnego podkładu.
- Napięcie obrazu na nowe krosno drewniane z klinami.
- Nałożenie na lico werniksu pośredniego damarowego, błyszczącego.
- Uzupełnienie ubytków warstwy malarskiej scalając farbami olejnymi (firmy Winsor & Newton i Talens) odsączonymi na bibułce japońskiej z werniksem akrylowym jako spoiwo.
- Nałożenie werniksu końcowego

Rzeźba Dawida

- Wstępne oczyszczenie powierzchni rzeźby z luźnych nawarstwień kurzu i brudu.
- Wykonanie sond schodkowych w celu ustalenia stratygrafii nawarstwień.
- Oczyszczenie całej powierzchni elementów rzeźby z nawarstwień brudu przy zastosowaniu metod mechanicznych i chemicznych.
- Podklejenie metodą iniekcji odspojonych partii zaprawy (Vinavil, Primal AC, itp.).
- Impregnacja drewna – metodą kroplówkową roztworem żywicy Hekol I-50 lub Praloid B 72 w kompozycji rozpuszczalników: ksylenu, toluenu i acetonu. Jednocześnie wykonany

zostanie zabieg dezynsekcji przez dodanie do impregnatu Antoksu W, środka toksycznego, którego obecność spełni również funkcję profilaktycznej ochrony drewna przed czynnikami biologicznymi. Pozostawienie impregnowanych elementów w środowisku zagęszczonych par nierozpuszczalnika (benzyna ekstrakcyjna) w celu opóźnienia odparowania rozpuszczalników i równomiernego rozłożenia żywicy w całej strukturze drewna.

- Usunięcie pociemniałych retuszy i przemalowań środkami dobranymi na podstawie prób.
- Ewentualne uzupełnienie drobnych ubytków drewna, żywicą dwuskładnikową Axson SC 258.
- Uzupełnienie ubytków gruntów zaprawą klejowo kredową.
- Wykonanie złoceń w technice klejowej na pulment.
- Scalenie kolorystyczne ubytków polichromii w technice olejnej z zastosowaniem farb olejno żywicznych Restauro Maimeri.
- Wykonanie dokumentacji konserwatorskiej.

Ołtarz św. Rocha

- Wykonanie szczegółowej dokumentacji fotograficzno – opisowej przed konserwacją
- Wstępne odkurzenie wszystkich elementów ołtarza z brudu i kurzu.
- Demontaż elementów przeznaczonych do konserwacji w pracowni, przygotowanie do transportu i przewiezienie do pracowni.
- Podklejenie odspojień i łusek oryginalnej zaprawy, konsolidacja słabych partii zaprawy poprzedzona próbami znalezienia odpowiedniej emulsji akrylowej np. Primale: AC 33, AC 35, WS 24, 411, Mowilith, Winacet DR 50, Polialkohol i inne (dotyczy oryginalnych partii złoconych i polichromowanych).
- Usunięcie przemalowań i wtórnych zapraw z ołtarza oraz nieszlachetnych folii pozłotniczych i lakierów z aplikacji snycerskich i rzeźb. Możliwość zastosowania:
  - środków chemicznych: (Dynamit, Remosol AM, Scansol, Abbeizer, Grintone oraz różne mieszaniny rozpuszczalników i żeli). Usuwanie środków chemicznych za pomocą acetonu.
  - Metody mechanicznej (za pomocą skalpela – dotyczy głównie wtórnych zapraw) Wybór metody zależy od wyników przeprowadzonych prób.
- Przeprowadzenie oczyszczania oryginalnych złoceń z zabrudzeń i ze zmatowień
  - metodą chemiczną (Canpac w olejku terpentynowym, emulsja cytrynianu w olejku terpentynowym, aceton, różne żele rozpuszczalnikowe, inne metody chemiczne)
  - metodą mechaniczną za pomocą różnego rodzaju gumek i materiałów do czyszczenia złoceń.
- Usunięcie zabrudzeń powierzchniowych z oryginalnych partii polichromii. Możliwość zastosowania środków powierzchniowo czynnych (Canpac, cytrynian amonu w odczynach: obojętnym, zasadowym lub kwaśnym, inne detergenty) oraz różnych mieszanin rozpuszczalników.
- Przeprowadzenie dezynsekcji preparatem PER-XIL 10 metodą natrysku, iniekcji i pędzlowania elementów konstrukcji ołtarza, w których stwierdzono aktywne żerowiska owadów, a także od odwrocia.
- Wykonanie impregnacji strukturalnej drewna zniszczonego przez owady. Wybór metody w zależności od stopnia zniszczenia, wielkości i umiejscowienia elementu.

- impregnacja przez iniekcje i pędzlowanie tylnej strony konstrukcji ołtarza roztworem żywicy Paraloid B-72
- Oczyszczenie impregnowanych elementów z zacieków impregnatu (toluen, aceton).
- Rekonstrukcja fragmentów konstrukcyjnych ołtarza, których brak lub których destrukcja została daleko posunięta, przy zastosowaniu metody flekowania nowym, odpowiednio zabezpieczonym drewnem (PER-XIL 10).
- Wypełnienie spękań szczelin i drobnych ubytków drewna przy zastosowaniu mas polioctanowo – trocinowych, żywiczno – trocinowych i akrylowo – trocinowych, a także żywicy Araldit (Bresciani) w zależności od wymaganej wytrzymałości spoiny i rodzaju brakującego fragmentu.
- Rekonstrukcja brakujących fragmentów form rzeźbiarskich za pomocą kitu Araldit (Bresciani).
- Wykonanie rekonstrukcji większych form rzeźbiarskich na podstawie zachowanych oryginałów, metodą snycerską, z dobrze wysezonowanego drewna lipowego (zabezpieczonego preparatem PER-XIL 10).
- Wykonanie rekonstrukcji ubytków brakujących partii zapraw (zaprawa kredowo – klejowa na bazie kleju króliczego: Kremer – Pigmente i kredy szampańskiej).
- Opracowanie zrekonstruowanych zapraw i kitów.
- Rekonstrukcja złocen przy pomocy płatków o odpowiednio dobranym kolorze (złoto płatkowe 23 i $\frac{3}{4}$ K oraz złoto płatkowe i proszkowe).
- W partiach lepiej zachowanych złocen wykonanie rekonstrukcji za pomocą punktowań złotem w proszku, dobranym kolorystycznie do oryginału (zastosowanie metody kreski lub kropki w zależności od rodzaju opracowywanej formy plastycznej).
- Rekonstrukcja malarska rozległych ubytków polichromii ołtarza i rzeźb wodną farbą Classidur w kolorze zgodnym z oryginałem na podstawie wykonanych odkrywek.
- Zabezpieczenie werniksem końcowym (satynowym) polichromowanych części ołtarza (werniksy akrylowe, np. Talens, Schmincke).
- Wykonanie dokumentacji konserwatorskiej końcowej.

Obraz św. Rocha

- Oczyszczenie z warstw kurzu i luźnych nawarstwień całej powierzchni obrazu.
- Demontaż poszczególnych części – ramki z listewek, płótna z krosna.
- Rozprasowanie krawędzi obrazu na stole niskociśnieniowym.
- Wykonanie dublażu na nowe płótno lniane na spoiwie typu Beva (w folii) na stole niskociśnieniowym.
- Usunięcie pociemniałych werniksów, szelaków i retuszy metodą chemiczną środkami dobranymi po wykonaniu prób konserwatorskich (mieszaniny, terpentyna, benzyna lądowa, alkohol etylowy oraz środki powierzchniowo czynne itp.).
- Uzupełnienie ubytków w gruncie kitem akrylowym i opracowanie ich powierzchni zgodnie z fakturą otoczenia, z dodatkiem pigmentów dla zabarwienia go na kolor zbliżony do koloru pierwotnego podkładu.
- Napięcie obrazu na nowe krosno drewniane z klinami.
- Nałożenie na lico werniksu pośredniego damarowego, błyszczącego.
- Uzupełnienie ubytków warstwy malarskiej scalając farbami olejnymi (firmy Winsor & Newton i Talens) odsączonymi na bibułce japońskiej z werniksem akrylowym jako spoiwo.
- Nałożenie werniksu końcowego.

Ambona

- Wykonanie szczegółowej dokumentacji fotograficzno – opisowej przed konserwacją
- Wstępne odkurzenie ambony z brudu i kurzu.
- Demontaż drobnych elementów snycerskich przeznaczonych do konserwacji w pracowni.
- Podklejenie odspojeń i łusek oryginalnej zaprawy, konsolidacja słabych partii zaprawy poprzedzona próbami znalezienia odpowiedniej emulsji akrylowej np. Primale: AC 33, AC 35, WS 24, 411, Mowilith, Winacet DR 50, Polialkohol i inne (dotyczy oryginalnych partii złożonych i polichromowanych).
- Usunięcie przemalowań i wtórnych zapraw z ambony oraz nieszlachetnych folii pozłotniczych i lakierów z aplikacji snycerskich. Możliwość zastosowania:
  - środków chemicznych: (Dynamit, Remosol AM, Scansol, Abbeizer, Grintone oraz różne mieszaniny rozpuszczalników i żeli). Usuwanie środków chemicznych za pomocą acetonu.
  - Metody mechanicznej (za pomocą skalpela – dotyczy głównie wtórnych zapraw) Wybór metody zależy od wyników przeprowadzonych prób.
- Przeprowadzenie oczyszczania oryginalnych złoczeń z zabrudzeń i ze zmatowień
  - metodą chemiczną (Canpac w oleju terpentynowym, emulsja cytrynianu w oleju terpentynowym, aceton, różne żele rozpuszczalnikowe, inne metody chemiczne)
  - metodą mechaniczną za pomocą różnego rodzaju gumek i materiałów do czyszczenia złoczeń.
- Usunięcie zabrudzeń powierzchniowych z oryginalnych partii polichromii. Możliwość zastosowania środków powierzchniowo czynnych (Canpac, cytrynian amonu w odczynach: obojętnym, zasadowym lub kwaśnym, inne detergenty) oraz różnych mieszanin rozpuszczalników.
- Przeprowadzenie dezynsekcji preparatem PER-XIL 10 metodą natrysku, iniekcji i pędzlowania elementów konstrukcji ambony, w których stwierdzono aktywne żerowiska owadów.
- Wykonanie impregnacji strukturalnej drewna zniszczonego przez owady. Impregnacja przez iniekcje i pędzlowanie tylnej strony konstrukcji ołtarza roztworem żywicy Paraloid B-72
- Oczyszczenie impregnowanych elementów z zacieków impregnatu (toluen, aceton).
- Wypełnienie spękań szczelin i drobnych ubytków drewna przy zastosowaniu mas polioctanowo – trocinowych, żywiczno – trocinowych i akrylowo – trocinowych, a także żywicy Araldit (Bresciani) w zależności od wymaganej wytrzymałości spoiny i rodzaju brakującego fragmentu.
- Rekonstrukcja brakujących fragmentów form rzeźbiarskich za pomocą kitu Araldit (Bresciani).
- Wykonanie rekonstrukcji ubytków brakujących partii zapraw (zaprawa kredowo – klejowa na bazie kleju króliczego: Kremer – Pigmente i kredy szampańskiej).
- Opracowanie zrekonstruowanych zapraw i kitów.
- Uzupełnienie brakujących fragmentów pulmentu w kolorze oryginału (Selhamin, Lefranc).
- Rekonstrukcja złoczeń i srebrzeń przy pomocy płatków o odpowiednio dobranym kolorze (złoto płatkowe 23 i ¾ K oraz złoto proszkowe).
- W partiach lepiej zachowanych złoczeń i srebrzeń wykonanie rekonstrukcji za pomocą punktowań złotem i srebrem w proszku, dobranym kolorystycznie do oryginału

(zastosowanie metody kreski lub kropki w zależności od rodzaju opracowywanej formy plastycznej).

- Zabezpieczenie srebrzeń na poler oraz na mat (mikstion Lefranc) Paraloidem B-72 w benzynie lakowej przez nałożenie kilku warstw.
- Rekonstrukcja malarska niewielkich przetarć i ubytków oryginalnej polichromii ambony metodą punktowania kreską bądź kropką przy użyciu farb akwarelowych (Schmincke) i żywicznych bądź ketonowych (Meimeri).
- Zabezpieczenie werniksem końcowym (satynowym) ambony (werniksy akrylowe, np. Talens, Schmincke).
- Wykonanie dokumentacji konserwatorskiej końcowej.

Łoże kolatorskie

- Wykonanie szczegółowej dokumentacji fotograficzno – opisowej przed konserwacją
- Usunięcie przemalowań i wtórnych zapraw. Możliwość zastosowania:
  - środków chemicznych: (Dynamit, Remosol AM, Scansol, Abbeizer, Grintone oraz różne mieszaniny rozpuszczalników i żeli). Usuwanie środków chemicznych za pomocą acetonu.
  - Metody mechanicznej (za pomocą skalpela – dotyczy głównie wtórnych zapraw) Wybór metody zależy od wyników przeprowadzonych prób.
- Przeprowadzenie dezynsekcji preparatem PER-XIL 10 metodą natrysku, iniekcji i pędzlowania elementów konstrukcji ambony, w których stwierdzono aktywne żerowiska owadów.
- Wykonanie impregnacji strukturalnej drewna zniszczonego przez owady. Impregnacja przez iniekcje i pędzlowanie tylnej strony konstrukcji ołtarza roztworem żywicy Paraloid B-72
- Oczyszczenie impregnowanych elementów z zacieków impregnatu (toluen, aceton).
- Wypełnienie spękań szczelin i drobnych ubytków drewna przy zastosowaniu mas polioctanowo – trocinowych, żywiczno – trocinowych i akrylowo – trocinowych, a także żywicy Araldit (Bresciani) w zależności od wymaganej wytrzymałości spoiny i rodzaju brakującego fragmentu.
- Wykonanie rekonstrukcji ubytków brakujących partii zapraw (zaprawa kredowo – klejowa na bazie kleju króliczego: Kremer – Pigmente i kredy szampańskiej).
- Opracowanie zrekonstruowanych zapraw i kitów.
- Rekonstrukcja malarska polichromii farbami Tikkurila Everal Matt.
- Wykonanie dokumentacji konserwatorskiej końcowej.

Konfesjonały (ujęte w odrębnym opracowaniu)

Stalle w nawie południowej

- Wykonanie szczegółowej dokumentacji fotograficzno – opisowej przed konserwacją
- Usunięcie przemalowań i wtórnych zapraw. Możliwość zastosowania:
  - środków chemicznych: (Dynamit, Remosol AM, Scansol, Abbeizer, Grintone oraz różne mieszaniny rozpuszczalników i żeli). Usuwanie środków chemicznych za pomocą acetonu.
  - Metody mechanicznej (za pomocą skalpela – dotyczy głównie wtórnych zapraw) Wybór metody zależy od wyników przeprowadzonych prób.

- Przeprowadzenie dezynsekcji preparatem PER-XIL 10 metodą natrysku, iniekcji i pędzlowania elementów konstrukcji ambony, w których stwierdzono aktywne żerowiska owadów.
- Wykonanie impregnacji strukturalnej drewna zniszczonego przez owady. Impregnacja przez iniekcje i pędzlowanie tylnej strony konstrukcji ołtarza roztworem żywicy Paraloid B-72
- Oczyszczenie impregnowanych elementów z zacieków impregnatu (toluen, aceton).
- Wypełnienie spękań szczelin i drobnych ubytków drewna przy zastosowaniu mas polioctanowo – trocinowych, żywiczno – trocinowych i akrylowo – trocinowych, a także żywicy Araldit (Bresciani) w zależności od wymaganej wytrzymałości spoiny i rodzaju brakującego fragmentu.
- Opracowanie zrekonstruowanych zapraw i kitów.
- Rekonstrukcja malarska polichromii farbami Tikkurila Everal Matt.

Stalle pod chórem

- Wykonanie szczegółowej dokumentacji fotograficzno – opisowej przed konserwacją
- Usunięcie przemalowań i wtórnych zapraw. Możliwość zastosowania:
- środków chemicznych: (Dynamit, Remosol AM, Scansol, Abbeizer, Grintone oraz różne mieszaniny rozpuszczalników i żeli). Usuwanie środków chemicznych za pomocą acetonu.
- Metody mechanicznej (za pomocą skalpela – dotyczy głównie wtórnych zapraw) Wybór metody zależy od wyników przeprowadzonych prób.
- Przeprowadzenie dezynsekcji preparatem PER-XIL 10 metodą natrysku, iniekcji i pędzlowania elementów konstrukcji ambony, w których stwierdzono aktywne żerowiska owadów.
- Wykonanie impregnacji strukturalnej drewna zniszczonego przez owady. Impregnacja przez iniekcje i pędzlowanie tylnej strony konstrukcji ołtarza roztworem żywicy Paraloid B-72
- Oczyszczenie impregnowanych elementów z zacieków impregnatu (toluen, aceton).
- Wypełnienie spękań szczelin i drobnych ubytków drewna przy zastosowaniu mas polioctanowo – trocinowych, żywiczno – trocinowych i akrylowo – trocinowych, a także żywicy Araldit (Bresciani) w zależności od wymaganej wytrzymałości spoiny i rodzaju brakującego fragmentu.
- Opracowanie zrekonstruowanych zapraw i kitów.
- Rekonstrukcja malarska polichromii farbami Tikkurila Everal Matt.

Prospekt organowy z balustradą

- Usunięcie przemalowań mieszaniną rozpuszczalników po wykonaniu prób na niewielkim fragmencie.
- Lokalne oczyszczanie złocień z zabrudzeń i ze zmatowień metodą chemiczną (Canpac w olejku terpentynowym, emulsja cytrynianu w olejku terpentynowym, aceton)
- Wykonanie retuszy złocień złotem w proszku, dobranym kolorystycznie do oryginału
- Wykonanie nowych warstw malarskich szafy organowej, zgodnie z wynikami badań stratygraficznych - farbami żywicznymi Maimeri
- Zabezpieczenie werniksem końcowym (satynowym) nowych powłok malarskich (werniksy akrylowe, np. Talens, Schmincke).
- Rekonstrukcja malarska balustrady farbami Tikkurila Everal Matt
- Wykonanie dokumentacji konserwatorskiej końcowej.

Obraz św. Franciszka Ksawerego

- Oczyszczenie powierzchni malowidła i odwrocia z brudu i kurzu.
- W przypadku konieczności wykonanie zabiegu dublowania brzegów obrazu metodą termoplastyczną z użyciem masy BEVA.
- Usunięcie z lica obrazu resztek masy dublażowej.
- Oczyszczenie powierzchni malowidła z pociemniałego werniksu, oraz pociemniałych retuszy i przemalowań. Przed oczyszczaniem wykonać próby oczyszczania mieszaniną rozpuszczalników na niewielkim fragmencie.
- Uzupełnienie warstwy zaprawy kitami dobranymi do rodzaju zastosowanego dublażu i oryginalnej zaprawy, a następnie opracowanie powierzchni kitów. Proponuje się stosować kit wiedeński.
- Naciągnięcie obrazu na krosna. W przypadku stwierdzenia, że stare krosno nie spełnia swojej funkcji, wykonać nowe krosno.
- Położenie werniksu podkładowego półmatowego Le Franc.
- Wykonanie retuszy malowideł metodą naśladowczą do oryginału, przy zastosowaniu odsączonych farb olejno żywicznych np. Maimeri.
- Położenie werniksu końcowego firmy Talens, odpornego na procesy starzenia.

Obraz św. Piotra w okowach

- Oczyszczenie powierzchni malowidła i odwrocia z brudu i kurzu.
- W przypadku konieczności wykonanie zabiegu dublowania brzegów obrazu metodą termoplastyczną z użyciem masy BEVA.
- Usunięcie z lica obrazu resztek masy dublażowej.
- Oczyszczenie powierzchni malowidła z pociemniałego werniksu, oraz pociemniałych retuszy i przemalowań. Przed oczyszczaniem wykonać próby oczyszczania mieszaniną rozpuszczalników na niewielkim fragmencie.
- Uzupełnienie warstwy zaprawy kitami dobranymi do rodzaju zastosowanego dublażu i oryginalnej zaprawy, a następnie opracowanie powierzchni kitów. Proponuje się stosować kit wiedeński.
- Naciągnięcie obrazu na krosna. W przypadku stwierdzenia, że stare krosno nie spełnia swojej funkcji, wykonać nowe krosno.
- Położenie werniksu podkładowego półmatowego Le Franc.
- Wykonanie retuszy malowideł metodą naśladowczą do oryginału, przy zastosowaniu odsączonych farb olejno żywicznych np. Maimeri.
- Położenie werniksu końcowego firmy Talens, odpornego na procesy starzenia.

Obraz św. Antoniego z Dzieciątkiem

- Oczyszczenie powierzchni malowidła i odwrocia z brudu i kurzu.
- W przypadku konieczności wykonanie zabiegu dublowania brzegów obrazu metodą termoplastyczną z użyciem masy BEVA.
- Usunięcie z lica obrazu resztek masy dublażowej.
- Oczyszczenie powierzchni malowidła z pociemniałego werniksu, oraz pociemniałych retuszy i przemalowań. Przed oczyszczaniem wykonać próby oczyszczania mieszaniną rozpuszczalników na niewielkim fragmencie.
- Uzupełnienie warstwy zaprawy kitami dobranymi do rodzaju zastosowanego dublażu i oryginalnej zaprawy, a następnie opracowanie powierzchni kitów. Proponuje się stosować kit wiedeński.

- Naciągnięcie obrazu na krosna. W przypadku stwierdzenia, że stare krosno nie spełnia swojej funkcji, wykonać nowe krosno.
- Położenie werniksu podkładowego półmatowego Le Franc.
- Wykonanie retuszy malowideł metodą naśladowczą do oryginału, przy zastosowaniu odsączonych farb olejno żywicznych np. Maimeri.
- Położenie werniksu końcowego firmy Talens, odpornego na procesy starzenia.

Obraz św. Mikołaja

- Oczyszczenie powierzchni malowidła i odwrocia z brudu i kurzu.
- W przypadku konieczności wykonanie zabiegu dublowania brzegów obrazu metodą termoplastyczną z użyciem masy BEVA.
- Usunięcie z lica obrazu resztek masy dublażowej.
- Oczyszczenie powierzchni malowidła z pociemniałego werniksu, oraz pociemniałych retuszy i przemalowań. Przed oczyszczaniem wykonać próby oczyszczania mieszaniną rozpuszczalników na niewielkim fragmencie.
- Uzupełnienie warstwy zaprawy kitami dobranymi do rodzaju zastosowanego dublażu i oryginalnej zaprawy, a następnie opracowanie powierzchni kitów. Proponuje się stosować kit wiedeński.
- Naciągnięcie obrazu na krosna. W przypadku stwierdzenia, że stare krosno nie spełnia swojej funkcji, wykonać nowe krosno.
- Położenie werniksu podkładowego półmatowego Le Franc.
- Wykonanie retuszy malowideł metodą naśladowczą do oryginału, przy zastosowaniu odsączonych farb olejno żywicznych np. Maimeri.
- Położenie werniksu końcowego firmy Talens, odpornego na procesy starzenia.

Obraz św. Anny z małą Marią

- Oczyszczenie powierzchni malowidła i odwrocia z brudu i kurzu.
- W przypadku konieczności wykonanie zabiegu dublowania brzegów obrazu metodą termoplastyczną z użyciem masy BEVA.
- Usunięcie z lica obrazu resztek masy dublażowej.
- Oczyszczenie powierzchni malowidła z pociemniałego werniksu, oraz pociemniałych retuszy i przemalowań. Przed oczyszczaniem wykonać próby oczyszczania mieszaniną rozpuszczalników na niewielkim fragmencie.
- Uzupełnienie warstwy zaprawy kitami dobranymi do rodzaju zastosowanego dublażu i oryginalnej zaprawy, a następnie opracowanie powierzchni kitów. Proponuje się stosować kit wiedeński.
- Naciągnięcie obrazu na krosna. W przypadku stwierdzenia, że stare krosno nie spełnia swojej funkcji, wykonać nowe krosno.
- Położenie werniksu podkładowego półmatowego Le Franc.
- Wykonanie retuszy malowideł metodą naśladowczą do oryginału, przy zastosowaniu odsączonych farb olejno żywicznych np. Maimeri.
- Położenie werniksu końcowego firmy Talens, odpornego na procesy starzenia.

Obraz św. Piotra i Pawła

- Oczyszczenie powierzchni malowidła i odwrocia z brudu i kurzu.

- W przypadku konieczności wykonanie zabiegu dublowania brzegów obrazu metodą termoplastyczną z użyciem masy BEVA.
- Usunięcie z lica obrazu resztek masy dublażowej.
- Oczyszczenie powierzchni malowidła z pociemniałego werniksu, oraz pociemniałych retuszy i przemalowań. Przed oczyszczaniem wykonać próby oczyszczania mieszaniną rozpuszczalników na niewielkim fragmencie.
- Uzupełnienie warstwy zaprawy kitami dobranymi do rodzaju zastosowanego dublażu i oryginalnej zaprawy, a następnie opracowanie powierzchni kitów. Proponuje się stosować kit wiedeński.
- Naciągnięcie obrazu na krosna. W przypadku stwierdzenia, że stare krosno nie spełnia swojej funkcji, wykonać nowe krosno.
- Położenie werniksu podkładowego półmatowego Le Franc.
- Wykonanie retuszy malowideł metodą naśladowczą do oryginału, przy zastosowaniu odsączonych farb olejno żywicznych np. Maimeri.
- Położenie werniksu końcowego firmy Talens, odpornego na procesy starzenia.

Monstrancja z 1760r., relikwiarz św. Fortunata, relikwiarz św. Urszuli z II poł. XVIIw., relikwiarz św. Urszuli z pocz. XXw. - promienisty, relikwiarz św. Urszuli z pocz. XXw. - eklektyczny, Kielich z ok.1630r. i kielich z ok.1640r., kielich z ok.1640r., kielich z 1909r., trybularz z ok.1760r., łódka do kadzidła z ok.1760r.

- Oczyszczyć metalowe elementy żyrandoli i lampki wiecznej przy użyciu preparatów powierzchniowo-czynnych oraz past do czyszczenia metalu np. StarWax
- Zabezpieczenie powierzchni metalu żywicą Paraloid B-44.

Żyrandole: żyrandol przy chórze; żyrandol na środku nawy; żyrandol w prezbiterium; lampka wieczna; kinkiety w nawach bocznych; kinkiety w nawie głównej.

- Zabezpieczyć żyrandole i lampkę wieczną na czas prowadzonych prac we wnętrzach kościoła
- Oczyszczyć metalowe elementy żyrandoli i lampki wiecznej przy użyciu preparatów powierzchniowo-czynnych oraz past do czyszczenia metalu np. StarWax
- Zabezpieczenie powierzchni metalu żywicą Paraloid B-44.

UWAGI KOŃCOWE

- Całość prac objętych niniejszym opracowaniem należy powierzyć fachowcom z doświadczeniem w pracy w obiektach zabytkowych, prace powinny być wykonywane pod ścisłym nadzorem Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków w Łodzi oraz nadzorem autorskim konserwatorsko - technologicznym oraz w konsultacji z producentami użytych materiałów.
- Na etapie usuwania przemalowań należy powołać komisję konserwatorską w celu ustalenia ostatecznych metod konserwacji oryginalnych polichromii oraz złocień. Dokonać ewentualnych korekt dotyczących zakresu rekonstrukcji i dyspozycji kolorystycznych.
- W trakcie prac konserwatorskich powinna być prowadzona dokładna dokumentacja konserwatorska: opisowa, i fotograficzna, na podstawie której można będzie ocenić zakres i rodzaj przeprowadzanych w przeszłości na obiekcie prac i użytych materiałów oraz zakres prac wykonanych w trakcie aktualnego remontu.

- Ze względu na specyfikę konserwacji obiektów zabytkowych, konieczne jest zachowanie technologii i materiałów specjalistycznych o właściwościach odpowiednich do materiałów, z których wykonano zabytki. Dopuszcza się stosowanie alternatywnych materiałów, jednak ich parametry muszą odpowiadać parametrom wskazanych w programie konserwatorskim. Stosowane materiały muszą posiadać stosowne atesty i świadectwa oraz być dopuszczone do stosowania w obrocie publicznym na terenie Polski.
- Wszystkie prace należy wykonywać wg warunków temperaturowych, wilgotnościowych i czasowych określonych przez producenta materiałów konserwatorskich.
- Wszelkie odstępstwa od niniejszego opracowania należy zgłaszać WUOZ Łódź i autorowi dokumentacji w celu akceptacji.

6. DOKUMENTACJA FOTOGRAFICZNA STANU ZACHOWANIA ZABYTKÓW RUCHOMYCH